

دنیای ناامن راهزنان

اخلال در نظم عمومی می تواند به محاربه تسری یابد و مخلان امنیت را غافلگیر کند

محمد مهدی صالحی جوان امنیتی تزاری است

است؛ محاربه عبارت از کشیدن سلاح به قصد جان، مال یا ناموس مردم یا ارباب آنهاست، به نحوی که موجب ناامنی در محیط شود. هر گاه کسی یا انگیزه شخصی به سوی یک یا چند شخص خاص سلاح بکشد و عمل او جنبه عمومی نداشته باشد و نیز کسی که به روی مردم سلاح بکشد، ولی در اثر ناتوانی موجب سلب امنیت نشود، محارب محسوب نمی شود، لذا در شرح تفاوت بین جرم محاربه و راهزنی، می توان یک عنصر را حیاتی دانست؛ عنصری که وجود آن سبب می شود از نظر مقنن، راهزنی در حکم محاربه قرار گیرد و آن عنصر هم «مخل امنیت اجتماعی بودن» است. در جرم محاربه، ترساندن مردم و ایجاد رعب و وحشت عمومی یکی از عناصر اصلی تحقق این جرم است. هنگامی که یک جرم عمومیت نداشته باشد و سبب اخلال در امنیت عمومی نشود، نمی توان آن را مشمول محاربه دانست. اعدام، تبعید و قطع دست هم از مجازات محاربه است. در جرم راهزنی اما همانطور که قانونگذار نیز بیان کرده است، اصولاً عنصر اخلال در امنیت اجتماعی وجود ندارد و صرفاً سرقت در راه و یا شوارع رخ می دهد.

سرقت با شرایط خاص

در تفاوت مختصر بین جرائم راهزنی و سرقت مسلحانه هم می توان گفت که سرقت مسلحانه ذیل انواع سرقت قرار می گیرد. ماده ۲۶۷ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ نسبت به تعریف سرقت چنین بیان می کند: «سرقت عبارت از ربودن مال متعلق به غیر است». سرقت در تقسیم بندی کلی به انواع حدی و تعزیری تقسیم می شود. در این تعریف سه فاکتور ربایش، مال بودن و تعلق داشتن مال به دیگری ملاک تعریف سرقت قرار گرفته است.

همچنین سرقت های تعزیری نیز به دو دسته سرقت ساده و مشدد تقسیم می شوند. سرقت مسلحانه وفق مواد ۶۵۱ و ۶۵۲ قانون مجازات اسلامی از سرقت های مشدد محسوب می شود، به این معنا که اگر سرقت با شرایط خاصی همراه شود، طبق نظر قانونگذار با مجازات های شدیدتری مواجه خواهد شد.

بر اساس ماده ۶۵۱ قانون مجازات اسلامی هر گاه سرقت جامع شرایط حد نباشد، ولی مقرون به تمام پنج شرط ذیل باشد، مرتکب از پنج تا ۲۰ سال حبس و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می شود؛

۱. سرقت در شب و اوقات خلوت باشد.
۲. سارقان دو نفر یا بیشتر باشند.

۳. یک یا چند نفر از آنها حامل سلاح ظاهر یا مخفی بوده باشند.
۴. از دیوار بالا رفته یا خرز را شکسته یا کلید ساختگی به کار برده یا اینکه عنوان یا لباس مستخدم دولت را اختیار کرده یا برخلاف حقیقت خود را مأمور دولتی قلنداد کرده یا در جایی که محل سکنی یا مهیا برای سکنی یا توابع آن است، سرقت کرده باشند.

۵. در ضمن سرقت کسی را آزار یا تهدید کرده باشند.

ماده ۶۵۲ قانون مجازات اسلامی هم تصریح کرده که هر گاه سرقت مقرون به آزار باشد یا سارق مسلح باشد، به حبس از سه ماه تا ۱۰ سال و شلاق تا ۷۴ ضربه محکوم می شود. اگر جرحی نیز واقع شده باشد، علاوه بر مجازات جرح به حداکثر مجازات مذکور در این ماده محکوم می شود. از موارد فوق می توان چنین نتیجه گرفت که سرقت مسلحانه، سرقتی است که همراه با سلاح انجام شده و در غیر از راه و شوارع رخ داده است و مخل امنیت نیست، لذا سرقت مسلحانه می تواند از یک مغازه و حتی یک خانه هم صورت پذیرد.

رکن مادی جرم

اگر شخصی به صورت مسلحانه وارد خانه شود و وسایلی را به سرقت برده، نه قانون و نه عرف عنوان راهزنی را بر وی حمل نمی کند بلکه سرقت مشدد از نوع مسلحانه است، لذا اگر طبقه بندی این سه جرم، یعنی راهزنی، محاربه و سرقت مسلحانه را انجام دهیم، در پایین ترین طبقه، سرقت مسلحانه قرار می گیرد که نه مخل امنیت است و نه در

قانونگذار در قانون مجازات اسلامی نسبت به تعریف دقیق راهزنی اقدام نکرده است اما طبق سایر تعاریفی که از جرائم مشابه راهزنی وجود دارد و با عنایت به ماده ۶۵۳ راهزنی را می توان چنین تعریف کرد: راهزنی جرمی است که طی آن، شخص یا اشخاصی به صورت مسلحانه مالی را در راه و شوارع به سرقت بر ند

شوارع رخ می دهد. در مرحله بعدی، جرم راهزنی قرار دارد که همچنان مخل امنیت نیست، ولی در راه و شوارع محقق می شود. در بالاترین قسمت هم محاربه قرار می گیرد که عمومیت بسیاری دارد و در اینجا، صرف اخلال در نظم عمومی می تواند جرائم فوق را به محاربه تسری دهد. همانطور که قانونگذار نیز در ماده ۶۵۳ اشاره می کند که راهزنی نیز می تواند در حکم محاربه قرار گیرد و مشمول مجازات این جرم شود.

یکی از مباحثی که در جرم محاربه وجود دارد، تأثیر مستقیم رفتار در ارباب افراد و اخلال در نظم عمومی و امنیت است، یعنی اصل رفتار و رکن مادی جرم به طور مستقیم سبب ایجاد خدشه به امنیت شود یا اینکه عموم مردم از این نوع رفتار بترسند.

تحقق سرقت در راه و مسیرها

یکی از ملاک های معتبر حقوقی در تشخیص برخی از رفتارها و جرائم، مراجعه به عرف است. حال با عنایت به مواد قانونی و همچنین مفاهیم عرفی، می توان اتفاقی را که برای اتوبوس محور ابدان به اصفهان رخ داد، تحت بررسی حقوقی قرار داد.

اواخر خردادماه ۱۴۰۱ اتوبوس آبادان به سمت اصفهان توسط سه تن متوقف می شود و این افراد وارد اتوبوس می شوند و اقدام به سرقت وسایل بارزش مسافران می کنند.

در تصاویری که از این لحظات ثبت شده، یکی از این سه نفر مجهز به اسلحه گرم و سایر ادوات نظامی مانند بی سیم و جلیقه ضد گلوله نیز است. سرهنگ سهراب حسین نژاد، رئیس اداره آگاهی فرماندهی خوزستان با تأیید وجود این ادوات، به وجود پلاک انتظامی جعلی و فلاشر پلیسی هم اشاره کرده است.

این اشخاص پس از پایان سرقت، سوار خودرو شده و از محیط متواری می شوند. در بررسی حقوقی که از سه جرم سرقت مسلحانه، راهزنی و محاربه انجام می شود، اولین عنصری که سبب ایجاد تفاوت بین راهزنی و سرقت مسلحانه می شود، تحقق این سرقت در شوارع (شاهراه ها)، راه ها و مسیرهاست، بنابراین هنگامی که در جاده و بین راه، جلوی اتوبوس را گرفته اند، تحقق این امر در شوارع رخ داده و از شمول جرم سرقت مسلحانه خارج است.

همچنین سرقتی که همراه با اسلحه باشد و در جاده رخ دهد، چنانچه مخل امنیت راه ها نباشد و نظم اجتماعی را بر هم نزند، مشمول راهزنی بوده و محاربه محسوب نمی شود، اما حاکمیت عرف و نظرات شخصی حقوق دانان در این زمینه می تواند مؤثر واقع شود. اینکه چه جرمی و تا چه میزانی می تواند مخل امنیت اجتماعی شود، بحثی است که در عالم حقوق به نتیجه یکسان نخواهد رسید، اما می توان چنین استنباط کرد که راهزنی در صورتی مشمول حکم محاربه است که امنیت جاده ها یا حتی همان جاده مذکور را مختل کند. به صورتی که عموم مردم از تردد در آن جاده ترس دارند و عبور و مرور برای آنها همراه با ترس از دست دادن امنیت خود و اموال خود است.

بر هم خوردن امنیت ملاک است

در اتفاقی که اخیراً مشقق شده، یک اتوبوس متوقف شده و اموال به سرقت رفته و اصولاً با این اتفاق، امنیت شوارع کشور به کلی مخدوش نمی شود، بلکه عرفاً بسیاری از مردم منطقه هم از این راهزنی خبر نداشته

و روزها و شب ها در آن جاده عبور و مرور کرده اند.

همچنین در جرم محاربه، تأثیر مستقیم رفتار در برهم خوردن امنیت ملاک است، یعنی صرف راهزنی در یک جاده و صرف ارتکاب این جرم، سبب شود مستقیماً امنیت از بین رود.

در مورد اخترا و انتشار و بدنبوی لحظات راهزنی بیشتر سبب اخافه عموم مردم شده است که این اتفاق نهایتاً بتواند به طور غیر مستقیم سبب اختلال در نظم و امنیت شود.

این سه نفر بلافاصله دستگیر شدند و اکنون در اختیار مقامات قضایی هستند. هر سه شخص هم دارای سوءسابقه بوده و به چهار فقره سرقت مسلحانه و ۱۰ فقره سرقت به غنغ اعتراف کرده اند. همچنین این اشخاص حین ارتکاب راهزنی، با قیود وثیقه از زندان آزاد شده بودند. اینکه جرائم اشخاص فوق مشمول چه عنوانی قرار می گیرد هم بسته به سبب و مقاصد متفاوت است.

مسئله مهم کشف علت افزایش آمار جرائم به خصوص جرائمی همچون زورگیری، سرقت، کلاهبرداری و راهزنی است که لازم است با رویکردی پیشگیرانه نسبت به کاهش این جرائم وقت گذاشت. یکی از اهداف مهم حقوق کیفری هم که در دیرباز مورد توجه قانونگذاران بوده، تدوین قانونی است که با روش های پیشگیرانه مجرمان را از ارتکاب جرائم مختلف منع کند.

دیده بان

شرایط تحقق انواع سرقت

در قانون

یکی از باورهای نادرست در میان برخی از مردم این است که مجازات جرم سرقت طبق قانون مجازات اسلامی، قطع دست سارق است، حال آنکه در این دیدگاه باید بازنگری کرد.

در قانون مجازات اسلامی، سرقت به دو نوع حدی و تعزیری تقسیم می شود. سرقت حدی نوعی از سرقت است که ویژگی ها، ضوابط و مجازات آن را قرآن و روایات فقهی مشخص کرده اند و برای تحقق آن لازم است ۱۴ شرط به طور تآم وجود داشته باشند. (ماده ۲۶۸ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۱)

به گزارش ناز نامی معاونت اجتماعی و پیشگیری از جرم قوه قضائیه، مجازات چنین سرقتی برای بار نخست عبارت است از قطع چهار انگشت دست راست سارق (ماده ۲۷۸ این قانون)، اگر حتی یکی از شروط چهارده گانه وجود نداشته باشد، سرقت از نوع حدی نیست و امکان اجرای مجازات قطع دست وجود ندارد. در این حالت، سرقت از نوع تعزیری است و مجازات آن بسته به نوع سرقت، متفاوت خواهد بود. در زیر نگاه قانونگذار به برخی از شیوه های سرقت آمده است.

سرقت مسلحانه گروهی و شبانه

همچنین مطابق ماده ۶۵۴ قانون، «هر گاه سرقت در شب واقع شده باشد و سارقان دو نفر یا بیشتر باشند و لاقلاً یک نفر از آنان حامل سلاح ظاهر یا مخفی باشد، مجازات مرتکب یا مرتکبان، حبس از پنج تا ۱۵ سال و شلاق تا ۷۴ ضربه است.» نکاتی در خصوص سلاح در اینجا نیز وجود دارد، به علاوه آنکه اگر سارق خود را به سلاحی که در محل مورد سرقت وجود دارد مسلح کند، باز هم سرقت، مسلحانه خواهد بود.

سرقت همراه با آزار

مطابق ماده ۶۵۲ بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی نیز «هر گاه سرقت، همراه آزار باشد یا سارق، مسلح باشد، حبس از سه ماه تا ۱۰ سال و شلاق تا ۷۴ ضربه محکوم می شود و اگر جراتی نیز واقع شده باشد، علاوه بر مجازات وارد کردن جرات، به حداکثر حبس و شلاق مذکور در این ماده محکوم می شود.»

شدت آزار در تحقق این نوع سرقت مهم نیست. از طرفی تهدید کردن صاحب مال به هر وسیله ای نیز نوعی آزار روحی وی تلقی می شود و سرقت را به سرقت همراه با آزار تبدیل می کند.

علاوه بر این، لازم نیست آزار یا تهدید فقط نسبت به صاحب مال باشد، بلکه اگر سارق، فرزند یا همسر یا مستخدم صاحب مال را نیز مورد آزار یا تهدید قرار دهد، سرقت وی از نوع سرقت تآم با آزار خواهد بود.

همچنین آزار رساندن یا تهدید کردن توسط یکی از سارقان، ظاهراً سرقت کل افراد شرکت کننده در سرقت را سرقت همراه آزار می کند اما ملاک همراه آزار بودن سرقت، از زمانی است که عملیات سرقت شروع می شود تا زمانی که سرقت خاتمه می یابد و آزار پس از سرقت، مشمول این ماده نیست. نکته دیگر اینکه اگر سارق از طرف یکی از افراد حاضر در محل مورد حمله و ضرب و شتم قرار گیرد و برای دفاع از جان خود، به کسی صدمه و آزاری برساند، این سرقت، سرقت همراه آزار نخواهد بود.

کیف نرزی یا جیببری

در کیف نرزی یا جیببری به عنوان نوعی از سرقت، مالی که در دیده می شود، همراه قربانی است. سارق در لحظه ای که قربانی توجه کافی ندارد، مالی را به طور مخفیانه از جیب یا کیف وی می رباید.

این نوع از سرقت در اتوبوس ها، متروها و مکان های خلوغ، بسیار شایع است و مجازات آن بنا به ماده ۶۵۷ قانون مذکور، حبس از یک تا پنج سال و شلاق تا ۷۴ ضربه خواهد بود.

سرقت از محل تصادف یا مناطق حادثه زده

با توجه به اهمیت خدمت رسانی به مناطق حادثه دیده و بررسی صحنه تصادف، مجازات سرقت در چنین مواردی که شایع نیز است، از سرقت ساده در سایر محل ها بیشتر است. طبق ماده ۶۵۸ بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی، هر گاه سرقت در مناطق سیل زده یا زلزله زده یا جنگی یا دچار آتش سوزی (و هر منطقه ای که بالای طبعی یا انسانی دشواری را تجربه می کند) یا در محل تصادف رانندگی صورت پذیرد و دارای شرایط سرقت حدی نباشد، مرتکب به مجازات حبس از یک تا پنج سال و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می شود.

سرقت از تاریخ

سرقت از موزه ها یا اماکن تاریخی و مذهبی نیز در قانون به طور جداگانه آمده و حبس از یک تا پنج سال برای آنها در نظر گرفته شده است. (ماده ۵۵۹ بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی) همچنین سرقت وسایلی مورد استفاده عمومی دارای یک تا پنج سال حبس (ماده ۶۵۹ قانون) و نیز استفاده غیرمجاز از آب، برق، گاز، تلفن و فاضلاب بدون پرداخت حق انشعاب نیز دارای جریمه نقدی به میزان تا دو برابر خسارت وارده است (ماده ۶۶۰ بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی).

جرم سرقت تنوع زیادی دارد و مجازات هر یک نیز به صورت جداگانه در قانون ذکر شده است، بنابراین این تلقی که مجازات سرقت در فقه صرفاً قطع چهار انگشت است، باید اصلاح و تعدیل شود، خصوصاً آنکه مطابق قواعد فقهی، در صورتی که قاضی در تحقق یکی از این شروط شک و تردید داشته باشد، باید از مجازات قطع انگشتان صرف نظر و (با تطبیق عمل بر یکی از مصادیق سرقت تعزیری) مجازات دیگری تعیین کند.